

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารั้ครั้งนี้ใช้ทฤษฎีในการศึกษาที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงทุน และมาตรฐานการบัญชีไทยฉบับที่ 40 เรื่องเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน และมีการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษา คือ แนวปฏิบัติทางการบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน รวมถึง การศึกษาเปรียบเทียบการบันทึบบัญชี การจัดทำงบการเงินรวมและการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเงินลงทุน

การลงทุนในหลักทรัพย์และการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 40 เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน โดยแยกเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงินลงทุน ดังนี้

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการลงทุนในหลักทรัพย์

การลงทุนเกิดขึ้นได้เมื่อผู้มีเงินออมต้องการลงทุนเพื่อก่อให้เกิดผลตอบแทนสำหรับการบริโภคในอนาคตสามารถเลือกลงทุนได้ภายใต้รูปแบบที่หลากหลายให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง การคาดการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมของผลตอบแทนและอัตราผลตอบแทน และการคาดการณ์เกี่ยวกับระดับรายได้และระดับการบริโภคของตน ผู้ลงทุนอาจนำเงินออมเหล่านั้นไปลงทุนในสินทรัพย์ เช่น ที่ดิน อาคาร เครื่องจักร เพื่อผลิตสินค้าออกสู่ตลาด หรือผู้มีเงินออมบางคนที่ไม่มีความสามารถหรือประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจของ อาจนำเงินออมเหล่านั้นไปฝากไว้กับสถาบันการเงิน เพื่อให้สถาบันการเงินทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้มีเงินออมและผู้ลงทุน นอกจากนี้ยังมีการลงทุนอีกลักษณะหนึ่งคือ การนำเงินออมไปลงทุนซื้อหลักทรัพย์ต่างๆ สามารถขยายตัวได้เพิ่มขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจขยายตัว อันส่งผลดีต่อประเทศชาติเพราะการที่เศรษฐกิจขยายตัวก็ทำให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้มีเงินตราไหลเข้าสู่ประเทศเพิ่มขึ้น หากมีการส่งเสริมการส่งออกอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.1 ขอบเขตและความหมายของการลงทุน

การลงทุน เป็นการนำรายได้ส่วนที่เหลือจากการบริโภค ที่เรียกว่าเงินออม รวมทั้งเงินกู้ยืมไปหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น กำไร ดอกเบี้ย เงินปันผล หรือผลตอบแทนในรูปแบบอื่น¹

การลงทุนสามารถ แยกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท² คือ

1. การลงทุนเพื่อการบริโภค เป็นการลงทุนของผู้บริโภคเกี่ยวกับการซื้อสินค้าประเภทคงทนถาวร เช่น บ้าน รถยนต์ เครื่องซักผ้า ที่ดิน ฯลฯ การลงทุนในลักษณะนี้ไม่ได้หวังกำไรในรูปของตัวเงินแต่หวังความพอใจในการใช้สินทรัพย์เหล่านั้นมากกว่า
2. การลงทุนในธุรกิจ เป็นการซื้อสินทรัพย์ต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการประกอบธุรกิจหารายได้ โดยมุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญ
3. การลงทุนในหลักทรัพย์ เป็นการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ประเภทต่างๆ เช่น พันธบัตร หุ้นสามัญ หุ้นกู้ หุ้นบุริมสิทธิ และหน่วยลงทุน ผลตอบแทนที่ได้รับก็คือ ดอกเบี้ยและเงินปันผลขึ้นอยู่กับชนิดของหลักทรัพย์ และอีกส่วนหนึ่งคือกำไรขาดทุนจากการขายสินทรัพย์

2.1.2 จุดมุ่งหมายในการลงทุนในหลักทรัพย์

จุดมุ่งหมายหลักของผู้ลงทุน คือเพื่อให้ได้ผลตอบแทนอัตราผลตอบแทนสูงสุด ณ ระดับความเสี่ยงหนึ่ง หรือเพื่อลดความเสี่ยงให้ต่ำที่สุด ณ ระดับผลตอบแทนหนึ่ง ตามปกติวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายหลักของผู้ลงทุน คือ ผลตอบแทนสูงสุดซึ่งลักษณะของผลตอบแทนจำแนกออกได้ 3 ประเภท³ คือ

1. ผลตอบแทนในรูปของรายได้ประจำ (Fixed Income) เป็นผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนจะได้รับเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาที่ผู้ลงทุนถือหลักทรัพย์นั้นไว้ เช่น ดอกเบี้ยของหุ้นกู้ และพันธบัตร เงินปันผลของหุ้นบุริมสิทธิ และหุ้นสามัญ เป็นต้น
2. ผลตอบแทนในรูปของกำไรจากการซื้อขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) เป็นผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนได้รับจากการซื้อหลักทรัพย์ในราคาต่ำและขายในราคาสูง แต่กำไรประเภทนี้ขึ้นกับการวิเคราะห์ข้อมูลและการตัดสินใจของผู้ลงทุน
3. ผลตอบแทนในรูปแบบอื่นๆ (Other Incentives) เป็นผลตอบแทนที่ผู้ลงทุนแต่ละคนต้องการยอมแตกต่างกันเหตุผลและสิ่งจูงใจ เช่น การลงทุนซื้อหุ้นสามัญเพื่อเข้าควบคุมการ

¹ นารุญา ขนเปี่ยม. หลักการลงทุน. (กรุงเทพฯ: พี.เอ็น.การพิมพ์, 2538) หน้า 4.

² เพชรวิ ชุมทรัพย์. หลักการลงทุน. พิมพ์ครั้งที่ 11. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540) หน้า 1-2.

³ นารุญา ขนเปี่ยม. เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-7.

บริหารงานของ บริษัท หรือหวังผลประโยชน์ทางด้านภาษี หรือเพื่อต้องการทราบข้อมูลของบริษัท บางบริษัท เป็นต้น

นอกจากผลตอบแทนแล้ว ผู้ลงทุนยังมีจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในด้านอื่นๆ อีกคือ

- ความปลอดภัยของเงินลงทุน นอกจากจะเป็นการรักษาเงินลงทุนเริ่มแรกให้คงอยู่แล้ว ยังเป็นการป้องกันความเสี่ยงจากภาวะเงินเฟ้อ คือ ความเสี่ยงที่เกิดจากการที่เงินจำนวนเท่าเดิม แต่ซื้อของได้ในจำนวนที่ลดลงตามระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลง

- ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอ ได้แก่ รายรับจากดอกเบี้ย เงินปันผล เป็นต้น ซึ่งทำให้เราสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ก่อให้เกิดภาวะที่เรียกว่า ชักหน้าไม่ถึงหลัง

- ความมอกเงยของเงินลงทุน ไม่ได้หมายความว่าเพียงความมอกเงยของเงินลงทุนที่เกิดจากการฝากเงิน การลงทุนในหุ้น หรือการลงทุนในตราสารต่างๆ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเพิ่มมูลค่าของเงินลงทุนโดยการนำดอกเบี้ย หรือเงินปันผลที่ได้รับไปลงทุนใหม่ด้วย

- คล่องตัวในการซื้อขาย คือ การที่เราเลือกลงทุนในหลักทรัพย์ที่สามารถซื้อขายได้ง่ายและรวดเร็ว เพื่อว่าเมื่อเรามีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงิน ก็สามารถขายหลักทรัพย์นั้นได้ในทันที

- สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ในทันที มักเป็นกรณีที่ผู้ลงทุนต้องการลงทุนในหลักทรัพย์ที่ใกล้เคียงกับเงินสด เช่น การฝากเงิน การลงทุนในพันธบัตรรัฐบาล ตัวสัญญาใช้เงินของสถาบันการเงิน หรือหน่วยลงทุนในกองทุนเปิด เพราะหวังว่า เมื่อโอกาสในการลงทุนที่ناسนใจมาถึงแล้ว นักลงทุนผู้นั้นก็ไม่เสียโอกาส และพร้อมที่จะลงทุนได้ทันที ดังนั้นนักลงทุนที่ดีจึงอาจมีการแบ่งสัณปันส่วนเงินลงทุนไว้ เพื่อใช้ในการฉกฉวยด้วย เช่น อาจนำเงินปันผล หรือดอกเบี้ยที่ได้รับมาลงทุนต่อ เป็นต้น

- กระจายเงินลงทุน เพื่อกระจายความเสี่ยงในการลงทุน แต่ถ้าเราเป็นนักลงทุนรายย่อย ที่ไม่มีเงินลงทุนก้อนใหญ่เพียงพอที่จะไปกระจายเงินลงทุน เราก็อาจจะไปลงทุนในกองทุนรวมได้ เพื่อให้กองทุนรวมที่เสมือนเป็นแหล่งรวบรวมเงินลงทุนย่อยๆ ให้กลายเป็นเงินลงทุนก้อนใหญ่ ไปกระจายเงินลงทุนในรูปแบบต่างๆ ได้ ซึ่งก็ถือว่าการกระจายความเสี่ยงรูปแบบหนึ่งเช่นกัน

- ความพอใจในด้านภาษี เป็นปัจจัยที่เราไม่ควรละเลย และควรคิดว่าทำอย่างไรจึงจะรักษารายได้หรือกำไรจากการขายหลักทรัพย์ (Capital Gain) ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งก็มีการลงทุนบางประเภทที่ได้รับการยกเว้นภาษี เช่น การลงทุนในพันธบัตรที่ได้รับการยกเว้นภาษี หรือการฝากเงินที่มีการยกเว้นภาษีเพื่อส่งเสริมการออม เป็นต้น

2.1.3 การซื้อหลักทรัพย์

การซื้อหลักทรัพย์ในประเทศไทยแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. การซื้อในตลาดแรกหรือตลาดหลักทรัพย์ออกใหม่

เป็นการซื้อหลักทรัพย์จากบริษัทที่ออกหลักทรัพย์หรือสถาบันการเงินที่เป็นนายหน้าหรือซื้อจากผู้ลงทุนบุคคลอื่น การซื้อขายประเภทนี้จะเป็นหลักทรัพย์ของบริษัทที่ดั่งขึ้นใหม่โดยทั่ว ๆ ไป ที่ต้องการเพิ่มทุน บริษัทเหล่านี้จะขายหุ้นให้แก่ผู้ที่สนใจจะลงทุน ราคามักจะขายกันในราคาที่ตราไว้ หรืออาจจะขายในราคาสูงหรือต่ำกว่ามูลค่าที่ตราไว้ก็ได้

2. การซื้อขายในตลาดรองหรือตลาดค้าหลักทรัพย์

เป็นการซื้อขายหลักทรัพย์โดยผ่านตลาดค้าหลักทรัพย์หลังจากหลักทรัพย์ได้ออกจำหน่าย และมีการซื้อหรือลงทุนในตลาดแรกแล้ว เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ศูนย์ซื้อขายหลักทรัพย์กรุงเทพ ชมรมผู้ค้าตราสารหนี้ เป็นต้น ในกรณีที่ซื้อในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยต้องทำการซื้อผ่านบริษัทหลักทรัพย์ที่ตลาดหลักทรัพย์อนุญาตให้เป็นบริษัทสมาชิก (Broker) การซื้อทำได้โดยการประมูลโดยผู้ซื้อส่งคำสั่งซื้อระบุชื่อ วันที่ รหัสบัญชี ประเภทบัญชีหลักทรัพย์ที่จะซื้อหลักทรัพย์ที่จะซื้อ จำนวนและราคาสูงสุดที่จะซื้อและราคาต่ำสุดที่จะขาย ส่วนผู้ค้าส่งคำสั่งขายตามราคาที่ต้องการ มีคนกลางคือบริษัทสมาชิกควบคุม ราคาที่ได้จากการประมูลเป็นราคาที่ยุติธรรมที่สุดซึ่งในปัจจุบันใช้คอมพิวเตอร์ Online ในการซื้อขายทั้งหมด การซื้อขายแต่ละครั้งต้องไม่ต่ำกว่า 1 หน่วยการซื้อขายซึ่งเท่ากับกับ 100 หุ้น ผู้ซื้อเมื่อต้องการขายหลักทรัพย์จะต้องติดต่อกับบริษัทหลักทรัพย์เพื่อสมัครเป็นลูกค้าและขอเปิดบัญชีเพื่อซื้อขายหลักทรัพย์ให้บริษัทหลักทรัพย์ทำหน้าที่เป็นนายหน้าส่งซื้อให้ ค่าธรรมเนียมในการซื้อขายเป็นไปในลักษณะที่ต่อรองกันได้แบบมีเพดานขั้นต่ำ 0.25 % ทั้งนี้การคิดค่าธรรมเนียมแต่ละครั้งต้องไม่ต่ำกว่าครั้งละ 50 บาททุกกรณี ภายหลังจากตกลงซื้อขาย ผู้ลงทุนจะต้องชำระเงิน ค่าหลักทรัพย์และค่าธรรมเนียมให้แก่บริษัทหลักทรัพย์และจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่มอีกร้อยละ 7 ของค่าธรรมเนียมที่ต้องเสีย พร้อมทั้งรับมอบหลักทรัพย์ในการซื้อหลักทรัพย์อาจจะซื้อด้วยเงินสดหรือโดยการกู้ยืมจากบริษัทบางส่วนก็ได้โดยมีหลักทรัพย์ที่ซื้อวางเป็นหลักประกัน

2.2 มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 40 เรื่องเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน

มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 40 เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้ตราสารทุน ใช้แทนมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 12 เรื่อง การบัญชีสำหรับหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด และมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 17 เรื่องการบัญชีเกี่ยวกับเงินลงทุน ซึ่งวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดวิธีปฏิบัติทางการบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุนทุกประเภท ไม่ว่าเงินลงทุนนั้น จะเป็นการลงทุนชั่วคราว หรือเงินลงทุนระยะยาว เงินลงทุนในความต้องการของตลาด หรือเป็นเงินลงทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด นอกจากนี้มาตรฐานการบัญชียังครอบคลุมถึงการปฏิบัติทางการบัญชีเกี่ยวกับการด้อยค่าของเงินลงทุนด้วย โดยมีหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา บางส่วนดังนี้

2.2.1 ประเภทของการลงทุนในหลักทรัพย์ตามมาตรฐานการบัญชี

การลงทุนในหลักทรัพย์จะมีทั้งหลักทรัพย์หุ้นทุนและหลักทรัพย์หุ้นกู้ ซึ่งการลงทุนในหลักทรัพย์หุ้นทุนแสดงถึงการลงทุนในฐานะเจ้าของ ส่วนการลงทุนในหลักทรัพย์หุ้นกู้แสดงถึงการลงทุนในฐานะเจ้าหนี้หรือผู้ให้กู้ ตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 40 ได้จัดประเภทเงินลงทุนในหลักทรัพย์เป็น 4 ประเภท คือ

1. **หลักทรัพย์เพื่อค้า** หมายถึง เงินลงทุนในตราสารหนี้ทุกชนิด หรือตราสารทุนในความต้องการของตลาดที่กิจการถือไว้ในระยะสั้นๆ มีวัตถุประสงค์หลักที่จะขายในอนาคตอันใกล้ ไม่เกิน 1 ปี เพื่อหากำไรจากการเปลี่ยนแปลงราคาของหลักทรัพย์ ดังนั้นหลักทรัพย์เพื่อค้าจึงมีอัตราการหมุนเวียนสูง หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ากิจการต้องการถือหลักทรัพย์นั้นเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้า ได้แก่ การซื้อขายกลุ่มหลักทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ จนมีรูปแบบที่ชัดเจนว่าหลักทรัพย์ในกลุ่มจะมีการหมุนเวียนเพื่อทำกำไรในช่วงสั้น

2. **หลักทรัพย์เพื่อขาย** หมายถึง เงินลงทุนในตราสารหนี้ทุกชนิด หรือตราสารทุนในความต้องการของตลาดซึ่งไม่ถือเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้า และในขณะเดียวกันก็ไม่ถือเป็นตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนดหรือเงินลงทุนในบริษัทย่อยหรือบริษัทร่วม กิจการไม่มีวัตถุประสงค์หลักที่จะค้าหลักทรัพย์นั้น แม้ว่ากิจการจะเต็มใจขายหลักทรัพย์ดังกล่าวทันทีที่โอกาสอำนวย หลักทรัพย์เพื่อขายสามารถแยกประเภทเป็น ได้ทั้งเงินลงทุนระยะสั้นหรือเงินลงทุนระยะยาว

3. **เงินลงทุนทั่วไป** หมายถึง เงินลงทุนในตราสารทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด ทำให้กิจการไม่สามารถจัดประเภทเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้าหรือหลักทรัพย์เพื่อขาย กิจการจะจัดประเภทของเงินลงทุนในตราสารทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาดตามลักษณะความสัมพันธ์ของกิจการที่มีต่อกิจการที่ไปลงทุน กิจการจะจัดประเภทตราสารทุนนั้นเป็นเงินลงทุนใน

บริษัทร่วม ถ้าเงินลงทุนนั้นมีจำนวนเพียงพอที่จะทำให้กิจการสามารถควบคุมกิจการที่ไปลงทุน กิจการจะจัดประเภทตราสารทุนนั้นเป็นเงินลงทุนในบริษัทย่อย แต่หากตราสารทุนที่กิจการลงทุน ไม่มีความสัมพันธ์ถึงขั้นที่มีอิทธิพลอย่างเป็นทางการที่สำคัญหรือสามารถควบคุมกิจการที่ไปลงทุนได้ กิจการต้องจัดประเภทเป็นเงินลงทุนทั่วไป และกิจการจะจัดเป็นเงินลงทุนระยะยาวถ้ากิจการมีความแน่นอนที่จะตกลงซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนตราสารทุนที่เป็นเงินลงทุนทั่วไปนั้นกับบุคคลหรือ กิจการอื่น และมีผลทำให้กิจการมั่นใจว่าจะครอบครองตราสารทุนดังกล่าวนั้นไม่เกิน 1 ปี หลังจาก วันที่ในงบดุล

4. ตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด หมายถึง เงินลงทุนประเภทตราสารหนี้ที่กิจการมีความตั้งใจแน่วแน่และมีความสามารถที่จะถือไว้จนครบกำหนดไถ่ถอน ซึ่งจะเป็นเงินลงทุนระยะยาว และหากตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนดภายใน 1 ปี หรือมีการโอนเปลี่ยนแปลงประเภทเป็น หลักทรัพย์เพื่อค้าหรือเพื่อขายจะกลายเป็นเงินลงทุนในระยะสั้นได้

2.2.2 แนวคิดการวัดมูลค่าของหลักทรัพย์

โดยทั่วไปหลักเกณฑ์การวัดมูลค่าเกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ของข้อมูล ซึ่งในปัจจุบันมีวิธีบันทึกหรือวัดมูลค่า 4 วิธี

1. วิธีราคาทุน (Cost Method) เป็นการแสดงการวัดมูลค่าเงินลงทุนด้วยราคาที่เกิดขึ้นจริงในอดีต ตามวิธีนี้จะบันทึกเงินลงทุนด้วยราคาทุนเสมอตั้งแต่การซื้อ การรับผลประโยชน์ การจำหน่าย จนกระทั่งการแสดงรายการในงบดุล และจะรับรู้รายได้เพียงเท่ากับเงินปันผลที่ประกาศจ่ายจากกำไรหลังจากวันลงทุนหรือเมื่อได้กำไรจากการขายเงินลงทุนนั้นไป ถ้าเงินปันผลที่ได้รับนั้นเกินกว่าส่วนแบ่งกำไรที่ควรจะได้จากการลงทุนและให้นำส่วนเกินนี้ปรับลดยอดราคา เงินทุนในกิจการนั้น การเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์สุทธิของกิจการที่ถูกลงทุนจะไม่มีผลต่อบัญชีเงินลงทุนในกิจการนั้น วิธีนี้ใช้สำหรับการซื้อหุ้นทุนที่มีสัดส่วนน้อยกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนหุ้นทั้งหมด และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานเลย

2. วิธีส่วนได้เสีย (Equity Method) เป็นการแสดงการวัดมูลค่าในราคาที่ผู้ลงทุนสามารถเรียกร้องหรือมีสิทธิต่อผู้ขาย มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของทุนหรือ ส่วนได้เสียของผู้ลงทุนในกิจการที่ถูกลงทุน ยอดที่แสดงอยู่ในบัญชีเงินลงทุนไม่ใช่ราคาทุนแต่ก็ไม่ลดราคา ตลาด ในขณะเดียวกันก็ไม่จำเป็นต้องเท่ากับสัดส่วนของผู้ลงทุนในมูลค่าตามบัญชีของ กิจการที่ถูกลงทุนเสมอไป โดยเริ่มแรกจะบันทึกเงินลงทุนไว้ในราคาทุนเช่นกัน แต่จะปรับปรุงบัญชี เงินลงทุนตาม ตามสัดส่วนที่ผู้ลงทุนมีสิทธิในทรัพย์สินสุทธิของกิจการที่ลงทุนไป บัญชีเงินลงทุน จะเพิ่มขึ้นด้วยการรับรู้ส่วนแบ่งกำไรจากกิจการที่ถูกลงทุนหลังจากวันลงทุนตามสัดส่วนของ

จำนวนหุ้นที่ถืออยู่ ส่วนแบ่งผลขาดทุนและเงินปันผลที่ได้รับจากกิจการที่ถูกลงทุนจะนำไปลดยอดเงินลงทุน ซึ่งถ้ากำไรขาดทุนนั้นได้รวมรายการพิเศษไว้ด้วยผู้ลงทุนก็ควรบันทึกส่วนของรายการพิเศษไว้ตามส่วนของการลงทุนนั้นด้วย นอกจากนี้ กิจการที่ลงทุนอาจปรับปรุงราคาตามบัญชีเงินลงทุนให้เพิ่มขึ้นหรือลดลงด้วยรายการอื่นเนื่องจากส่วนทุนของกิจการที่ไปลงทุนเปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนที่ไม่เคยบันทึกในงบกำไรขาดทุนมาก่อน เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการตีราคาเงินลงทุน ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการแปลงค่างบการเงิน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการรวมธุรกิจ เป็นต้น

ตาม APB Opinion No.18 ว่าด้วยเรื่องการบัญชีเกี่ยวกับเงินลงทุนตามวิธีสิทธิได้เสีย กล่าวไว้ว่า การลงทุนตั้งแต่ร้อยละ 20 ขึ้นไป ที่มีสิทธิออกเสียงและมีอำนาจในการบริหารงาน ควรใช้วิธีส่วนได้เสีย แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ลงทุนลงทุนถึง ร้อยละ 20 หรือมากกว่าแต่ไม่มีสิทธิหรือมีอำนาจนั้น ควรใช้วิธีราคาทุน ตรงกันข้ามการลงทุนต่ำกว่าร้อยละ 20 ปกติควรใช้วิธีราคาทุนแต่หากมีอำนาจเหนือบริษัทนั้น ก็อาจใช้วิธีส่วนได้เสียได้เช่นกัน

3. วิธีราคาทุนหรือตลาดที่ต่ำกว่า (Lower of Cost Market Method) เป็นการวัดมูลค่าของหลักทรัพย์หุ้นทุน โดยแสดงปรับปรุงกับประมาณการลดราคาของหลักทรัพย์เพื่อแสดงในราคาทุนหรือตลาดที่ต่ำกว่า วิธีนี้จะคำนึงถึงหลักความระมัดระวัง โดยบันทึกเงินลงทุนเช่นเดียวกับวิธีราคาทุน แตกต่างเพียงการแสดงรายการในงบดุลให้แสดงมูลค่าในราคาทุนหรือตลาดที่ต่ำกว่าโดยใช้วิธีเปรียบเทียบราคาทุนและราคาตลาดรวมหลักทรัพย์แต่ละกลุ่ม ถ้าราคาตลาดรวมต่ำกว่าราคาทุนรวมให้ตั้งบัญชีประมาณการลดราคาของหลักทรัพย์ซึ่งเป็นบัญชีปรับมูลค่าเงินลงทุน โดยจำนวนที่ต่ำกว่านี้ถือเป็นผลขาดทุนจากการลดราคาลดนำไปแสดงในงบกำไรขาดทุนกรณีเป็นเงินลงทุนชั่วคราว และให้นำไปแสดงหักจากส่วนของผู้ถือหุ้นกรณีเป็นเงินลงทุนระยะยาว

4. วิธีราคาตลาด (Market Value Method) เป็นการวัดมูลค่าในราคาที่สามารถจำหน่ายได้ในเวลาต่างๆ เป็นวิธีที่จะบันทึกรายการลงทุนเช่นเดียวกับวิธีราคาทุน แต่รายได้จากกองทุนประกอบด้วย เงินปันผลที่ได้รับจริงรวมกับราคาตลาดของหลักทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นหรือหักด้วยราคาตลาดของหลักทรัพย์ที่ลดลง เป็นการรับรู้ผลกำไรขาดทุนจากราคาตลาดที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงเป็นรายได้โดยที่ยังมิได้มีการขายจริง หากราคาตลาดเพิ่มสูงขึ้นจะบันทึกเป็นรายได้จากการลงทุนไว้ วิธีนี้เหมาะสมที่จะใช้กับเงินลงทุนระยะสั้นมากกว่า เนื่องจากการลงทุนระยะยาวมิได้มีจุดประสงค์ที่จะถือไว้เพื่อขายออกไปในราคาตลาด การเปลี่ยนแปลงในราคาตลาดจึงไม่มีความสำคัญ

จากแนวคิดและวิธีการบันทึกทั้ง 4 วิธีข้างต้น ในปัจจุบันมาตรฐานการบัญชีของไทยฉบับที่ 40 เรื่องการบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน กำหนดให้ใช้เพียงวิธีราคาทุนและวิธีราคาตลาดเท่านั้นในการวัดมูลค่าของหลักทรัพย์และบันทึกบัญชีขึ้นอยู่กับการจัดประเภทของ

เงินลงทุนนั้นว่ามีระยะเวลาและวัตถุประสงค์ในการถือครองหลักทรัพย์นั้นอย่างไร สามารถหาราคายุติธรรมของหลักทรัพย์ได้หรือไม่ กล่าวคือ ใช้วิธีราคาตลาดสำหรับเงินลงทุนระยะสั้นที่สามารถหามูลค่ายุติธรรมของหลักทรัพย์ได้ หรือใช้วิธีราคาทุนสำหรับระยะยาวและเงินลงทุนระยะสั้นที่ไม่สามารถหามูลค่ายุติธรรมของหลักทรัพย์ได้

2.2.3 คำจำกัดความที่สำคัญเกี่ยวกับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน

1. เงินลงทุนหมุนเวียน หมายถึง เงินลงทุนที่กิจการตั้งใจถือว่าไม่เกิน 1 ปี
2. เงินลงทุนระยะยาว หมายถึง เงินลงทุนที่กิจการตั้งใจถือไว้นานกว่า 1 ปี
3. เงินลงทุนเพื่อค้า หมายถึง ตราสารหนี้ทุกประเภทหรือตราสารทุนที่เป็นหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาดที่กิจการซื้อหรือได้มาโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทำกำไรจากการผันผวนของราคาในระยะสั้น
4. เงินลงทุนที่ถือจนครบกำหนด หมายถึง ตราสารหนี้ที่กิจการตั้งใจและสามารถถือจนตราสารนั้นครบกำหนด
5. เงินลงทุนเผื่อขาย หมายถึง ตราสารหนี้และตราสารทุนที่เป็นหลักทรัพย์ในความต้องการของตลาดทั้งหมดที่ไม่ใช่เงินลงทุนในบริษัทร่วมหรือบริษัทย่อย เงินลงทุนที่ถือจนครบกำหนดหรือเงินลงทุนเพื่อค้า
6. เงินลงทุนอื่น หมายถึง เงินลงทุนในตราสารทุนอื่นที่ไม่จัดเป็นเงินลงทุนในความต้องการของตลาด
7. ต้นทุนตัดบัญชีของตราสารหนี้ หมายถึง จำนวนที่มีการวัดค่าครั้งแรกของตราสารหนี้หักด้วยจำนวนเงินต้นที่ชำระแล้ว หักหรือบวกด้วยจำนวนตัดบัญชีสะสมของผลต่างระหว่างจำนวนจากการวัดค่าครั้งแรกกับจำนวนเมื่อครบกำหนด
8. อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง หมายถึง วิธีในการคำนวณตัดบัญชีโดยใช้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงของตราสารหนี้ อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง คือ อัตราดอกเบี้ยที่ทำให้จำนวนการคิดลดกระแสเงินสดในอนาคตที่คาดไว้ตลอดอายุจนครบกำหนดของตราสารหนี้เท่ากับจำนวนมูลค่าตามบัญชีปัจจุบัน
9. ราคาตลาด หมายถึง จำนวนที่ได้รับจากการขายเงินลงทุนในตลาดที่มีสภาพคล่อง
10. หลักทรัพย์ในความต้องการของตลาด หมายถึง ตราสารที่มีการซื้อขายในตลาดที่มีสภาพคล่องซึ่งสามารถหาราคาตลาดได้
11. กำไรที่ยังไม่เกิดขึ้นจริงจากการจำหน่ายเงินลงทุน หมายถึง กำไรที่เกิดจากการปรับมูลค่าของเงินลงทุน ณ วันที่โอนบุคคลตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 40

2.2.4 การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน⁴

กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินหรือในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ดังต่อไปนี้

1. นโยบายการบัญชีสำหรับ
 - 1.1 การกำหนดมูลค่าของเงินลงทุน
 - 1.2 ข้อเท็จจริงที่ว่ากิจการใช้วิธีถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักในการกำหนดต้นทุนของตราสารที่จำหน่าย
 - 1.3 การบันทึกการเปลี่ยนแปลงมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนชั่วคราว
2. รายการที่มีนัยสำคัญที่รวมอยู่ในงบกำไรขาดทุนดังต่อไปนี้
 - 2.1 รายได้ดอกเบี้ย ค่าสิทธิ และเงินปันผลที่เกิดจากเงินลงทุนชั่วคราวและเงินลงทุนระยะยาว
 - 2.2 จำนวนรวมของสิ่งตอบแทนจากการขายเงินลงทุนแต่ละประเภท
 - 2.3 จำนวนรวมของรายการกำไรและจำนวนรวมของรายการขาดทุนที่เกิดจากการโอนเปลี่ยนหลักทรัพย์เพื่อขายไปเป็นหลักทรัพย์เพื่อค้า
 - 2.4 จำนวนรวมของรายการกำไรและจำนวนรวมของรายการขาดทุนจากการจำหน่ายเงินลงทุนแต่ละประเภท
 - 2.5 จำนวนรวมของรายการกำไรและจำนวนรวมของรายการขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นของหลักทรัพย์เพื่อค้าและเงินลงทุนทั่วไป
3. การเปลี่ยนแปลงในระหว่างงวดของส่วนเกินทุนจากการเปลี่ยนแปลงมูลค่าและลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้น
4. กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับหลักทรัพย์เพื่อขายและตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด โดยแสดงแยกตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนดเป็นแต่ละรายการดังต่อไปนี้
 - 4.1 มูลค่ายุติธรรม
 - 4.2 จำนวนรวมของรายการกำไรและจำนวนรวมของรายการขาดทุนที่ยังไม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงมูลค่า
 - 4.3 จำนวนรวมของราคาทุนตัดจำหน่ายของตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด
 - 4.4 ตราสารหนี้ที่จะครบกำหนดตามสัญญา โดยจัดกลุ่มตามระยะเวลาที่จะถึงกำหนด เช่น ภายใน 1 ปี ภายใน 2-5 ปี หรือภายใน 6-10 ปี

⁴ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. มาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 40 เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน , 2542.

5. กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลสำหรับการขายหรือการโอนเปลี่ยนประเภทตราสารหนี้ที่จะถึงจนครบกำหนด ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ดังต่อไปนี้
 - 5.1 จำนวนต้นทุนตัดจำหน่ายของหลักทรัพย์ที่มีการขายหรือการโอนเปลี่ยน
 - 5.2 จำนวนรวมของรายการกำไรหรือขาดทุนสุทธิที่เกิดขึ้น
 - 5.3 จำนวนรวมของรายการกำไรหรือขาดทุนสุทธิที่ยังไม่เกิดขึ้น
 - 5.4 สถานการณ์ที่ทำให้ต้องโอนเปลี่ยนตราสารหนี้
6. กิจการอาจเปิดเผยข้อมูลดังต่อไปนี้เพื่อช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินเข้าใจงบการเงินดียิ่งขึ้น
 - 6.1 การวิเคราะห์เงินลงทุนระยะยาวตามประเภทเงินลงทุน
 - 6.2 การประมาณมูลค่ายุติธรรมของเงินลงทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาดโดยผู้บริหาร
 - 6.3 วิธีที่ใช้ประมาณมูลค่าของเงินลงทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาดที่นำมาเปรียบเทียบกับราคาทุน
 - 6.4 รายละเอียดเกี่ยวกับเงินลงทุนที่มีสัดส่วนอย่างเป็นสาระสำคัญต่อสินทรัพย์ของกิจการ
 - 6.5 ถ้ามีหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่าเงินลงทุนเพื่อขายเกิดการด้อยค่า กิจการควรโอนผลขาดทุนสะสมจากการตรีราคาเงินลงทุนดังกล่าวออกจากส่วนของผู้ถือหุ้น และรับรู้ผลขาดทุนดังกล่าวในงบกำไรหรือขาดทุนสุทธิของงวด

2.3 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

โอมสินี บาลโอง (2543) ได้ทำการศึกษาแนวปฏิบัติทางบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน สรุปว่า มาตรฐานการบัญชีฉบับนี้ใช้สำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุนที่กิจการไม่ได้เข้าไปถือหุ้นจนมีอิทธิพลอย่างมีสาระสำคัญและไม่มีส่วนในการควบคุมกิจการที่ไปลงทุน การบันทึกหลักทรัพย์ไว้ในบัญชีต้องจัดประเภทหลักทรัพย์นั้น ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการจัดหาเงินลงทุน ได้แก่ หลักทรัพย์เพื่อค้า หลักทรัพย์เพื่อขาย ตราสารหนี้ที่จะถึงจนครบกำหนด และเงินลงทุนทั่วไป โดยวัดมูลค่าเริ่มแรกด้วยราคาทุน ถ้ามีการโอนเปลี่ยนประเภทของหลักทรัพย์ ให้บันทึกการโอนเงินลงทุนประเภทหนึ่งไปอีกประเภทหนึ่งด้วยมูลค่ายุติธรรมของหลักทรัพย์นั้น ผลต่างจากการปรับมูลค่าเงินลงทุนที่เกิดขึ้นจะบันทึกบัญชีแตกต่างกัน ขึ้นกับประเภทของหลักทรัพย์ที่ถูกโอนและประเภทของหลักทรัพย์ที่โอนไป เมื่อมีการขายเงินลงทุนให้รับรู้กำไรหรือขาดทุนจากการจำหน่ายด้วยผลต่างระหว่างราคาตามบัญชีของ

หลักทรัพย์กับมูลค่ายุติธรรมของหลักทรัพย์ โดยใช้วิธีถ่วงเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักในการคำนวณราคาทุนของหลักทรัพย์ที่จำหน่ายเพียงวิธีเดียว

ณ วันสิ้นงวดบัญชีหากมีข้อบ่งชี้ถึงการด้อยค่าของหลักทรัพย์ทุกประเภทยกเว้นหลักทรัพย์เพื่อค้าจะต้องวัดการด้อยค่าของหลักทรัพย์ ส่วนการตีราคาหลักทรัพย์เพื่อแสดงในงบการเงินขึ้นอยู่กับการจัดประเภทของหลักทรัพย์ โดยหลักทรัพย์เพื่อค้าต้องแสดงในมูลค่ายุติธรรมและรับรู้กำไรขาดทุนจากการปรับมูลค่าในงบกำไรขาดทุน หลักทรัพย์เพื่อขายต้องแสดงในมูลค่ายุติธรรม แต่กำไรขาดทุนจากการปรับมูลค่าแยกแสดงต่างหากในส่วนของผู้ถือหุ้น ตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนดแสดงในราคาทุนตัดจำหน่าย เงินลงทุนทั่วไปแสดงในราคาทุน ทั้งนี้ต้องมีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินมีความเข้าใจงบการเงินอย่างถูกต้องทั้งประเภทเงินลงทุน มูลค่าเงินลงทุน กำไรขาดทุนที่เกิดขึ้นแล้วและที่ยังไม่เกิดขึ้น

พิมพ์ใจ วีรศุทธากร (2543) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบหลักการบันทึกบัญชีและจัดทำงบการเงินรวมถึงเรื่องการเปิดเผยข้อมูลอันเกี่ยวกับเงินลงทุนและการจัดทำงบการเงินรวมตามมาตรฐานการบัญชีไทยกับมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศและมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา ผลสรุปการศึกษาในด้านการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเงินลงทุน จากการศึกษาพบว่าทั้งมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศและมาตรฐานการบัญชีของสหรัฐอเมริกา ต่างก็กำหนดให้เปิดเผยชื่อของกิจการที่ผู้ลงทุนมีอิทธิพลอย่างเป็นสาระสำคัญเหนือกิจการนั้น รวมทั้งสัดส่วนความเป็นเจ้าของและวิธีการบัญชีที่ใช้ นอกจากนี้ TAS No.45 และ IAS No.28 ยังกำหนดให้แสดงสัดส่วนของสิทธิออกเสียงในกรณีที่แตกต่างกันจากสัดส่วนของความเป็นเจ้าของ

APB Opinion No.18 มีข้อกำหนดให้เปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมนอกจากข้อกำหนดที่ระบุไว้ใน TAS No.45 และ IAS No.28 ดังรายการต่อไปนี้

1. รายชื่อของกิจการที่ไปลงทุนที่มีสาระสำคัญ ซึ่งกิจการผู้ลงทุนถือหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงตั้งแต่ร้อยละ 20 ขึ้นไป แต่มิได้บันทึกบัญชีเงินลงทุนตามวิธีส่วนได้เสีย รวมทั้งให้ระบุถึงเหตุผลที่มิได้ใช้วิธีส่วนได้เสียด้วย
2. รายชื่อของกิจการที่ไปลงทุนที่มีสาระสำคัญ ซึ่งกิจการผู้ลงทุนถือหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงน้อยกว่าร้อยละ 20 แต่บันทึกบัญชีเงินลงทุนตามวิธีส่วนได้เสีย รวมทั้งให้ระบุถึงเหตุผลที่ใช้วิธีส่วนได้เสียด้วย
3. ผลต่าง(ถ้ามี) ระหว่างมูลค่าตามบัญชีของเงินลงทุนตามวิธีส่วนได้เสีย ของเจ้าของในสินทรัพย์พร้อมทั้งวิธีการบัญชีสำหรับผลต่างนี้

4. มูลค่ารวมของเงินลงทุนที่มีราคาตลาดที่อ้างอิงได้

5. ผลกระทบที่มีสาระสำคัญที่อาจเกิดจากการแปลงสภาพหลักทรัพย์ที่ออกจำหน่ายให้แก่บุคคลภายนอก , การใช้สิทธิตาม Option และ Warrants รวมทั้งตราสารแปลงสภาพอื่นๆ ที่กิจการได้ไปลงทุนจะออกจำหน่ายในระยะเวลาอันใกล้

6. APB Opinion No.18 ยังระบุอีกว่าหากมูลค่ารวมของเงินลงทุนที่บันทึกตามวิธีส่วนได้เสียมีสาระสำคัญเมื่อเทียบกับผลการดำเนินงานหรือฐานะการเงินของกิจการผู้ลงทุน ผู้ลงทุนต้องเปิดเผยข้อมูลสรุปเกี่ยวกับสินทรัพย์ หนี้สินและผลการดำเนินงานของกิจการที่ไปลงทุนในหมายเหตุประกอบงบการเงินหรือรายงานทางการเงินแยกต่างหาก ซึ่งอาจจะเปิดเผยเป็นรายบริษัทร่วม หรือเปิดเผยเป็นยอดรวมของทุกบริษัทร่วมที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าวก็ได้ ในขณะที่ TAS NO.45 และ IAS No. 28 มิได้มีข้อกำหนดในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ผู้ใช้งบการเงินทั่วไปมีความเห็นว่าข้อกำหนดเกี่ยวกับการเปิดเผยสินทรัพย์ หนี้สิน และผลการดำเนินงานของบริษัทร่วมเป็นจุดแตกต่างที่สำคัญระหว่างมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศและมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา